

Fahasználati munkák gyakorlati irányítása erdőgazdasági szinten

VÁRADY SÁNDOR, Esztergom

Az erdőgazdaságok jelenlegi szervezési formájában helyet foglaló fahasználati munkakör feladatait a kiadott ügyrend felsorolja. A feladatok javarésze a tervezéshez és leszámoláshoz — kisebb része a végrehajtást ellenőrző és irányító működéshez tartozó munkákat tartalmazza. A tervekészítés mennyiségre, közvetlen költségekre, energiára és szervezésre vonatkozik. A végrehajtás és leszámolás az ügyrend szerint már nem ilyen részletezett.

Rövid tanulmányomban a fahasználati munkák mennyiségi irányításával kívánok foglalkozni, amelynek eredményeképpen kapja a népgazdaság a szükséges faválasztékokat.

A fahasználati munkák mennyiségi tervezése a fatömeg- és választékbecsléssel kezdődik. Az Erdőhasználati Utasítás megjelenése előtti rendeletek csak a fatömegbecslésre adtak részletes és egyöntetű eljárást, valamint nyomtatványt. A választékbecslésre határozott utasítást e rendelkezések nem tartalmaztak, csupán egy-két módszert, mint pl. az egyedenkénti szerfakibecslést, próbafák v. törzsek útján történő választék meghatározást és az összehasonlító eljárást jelölték meg, de az ezekhez szükséges nyomtatványok rendszeresítésére sem került sor, amely szerint az ellenőrző irányítás, valamint a munka ütemének figyelemmel kísérése lehetséges lett volna. A hiányosság kiküszöbölésére már 1956-ban javaslatot tettünk (Az Erdő 1956. májusi számában: *Bartosovszky—Várady*: Gyorsbecslés vágásterv készítéséhez.) Az Erdőhasználati Utasítás már határozottabban körvonalazza az eljárásokat. A gyakorlati kivétel tekintetében azonban a hiányzó nyomtatványok, amelyeknek a bizonylati rendszerbe való bevezetése csak a becslési eljárásoknak a gyakorlatba történő általános átültetése után valósulhat meg — olyan akadály, amely miatt ma még a munka közben szükséges ellenőrzést és irányítást nem lehet végrehajtani. Végeredményében, ha a választékbecslés munkájában az ellenőrzést és irányítást végző dolgozó nem vesz részt maga is, az elkövetett hibák csak a kitermelés végrehajtásánál vehetők észre, amikor már csak átcsoportosítással, vagy még nagyobb áldozatokkal küszöbölhetők azok ki.

A leggyakorlatiasabb és legvégrehajthatóbb az összehasonlító eljárással történt választékbecslés. Azonban ez is számos veszélyt rejt magában, amelyet ellenőrzéssel és irányítással nem lehet kiküszöbölni. Az összehasonlítási alaptényezők közül az egészségi állapot, sudarlısság stb. megállapítása szembecsléssel történik; már maga ez a tény bizonytalanná teszi az eljárást, hiszen rendszerint nem az egész állomány könnyebben átfogható képeről, hanem a kijelölt egyedek összességéről kell ítéletet mondani. A szembecslésben rejlő szubjektivitás magával hozza annak a lazaságnak lehetőségét, amellyel a kevés munkával járó kényelmes, gyors megoldás mindig a kelletnél gyakrabban kerül alkalmazásra.

A tervező munka felső irányítást rendszerint akkor kap, mikor a választékterv már készen van. Ilyenkor — az országos szükségletek ismeretében kell módosító irányítást végezni, amely erdőgazdasági szinten sokszor nehezen végrehajtható felbontással jár. Az egyes választékok átfedő méretei lehetőséget adnak helyi vonatkozású szempontok érvényesítéséhez. Ilyenek a munkabér, választék értéke, munkai igényesség, könnyebb szállíthatóság, megsokosított formák, az alkalmazott biztonsági tényező az állomány egészségi állapotában rejlő bizonytalanság miatt stb. A kapott iparifakihozatal és választékarány azután nem mindenben felel meg a népgazdaság pillanatnyi követelményeinek. Az e miatt felülről kapott átalakító intézkedések erdőgazdasági szinten való tovább irányítása sohasem eléggé megalapozott. Idő rövidsége miatt az erdészetek felé irányuló felbontás adminisztratív jellegű és már nem lehet tekintettel az állományok tényleges teherbíráására, hiszen az eredeti becslés sem volt alaposan ellenőrizhető. Ez a körülmény indokolná, hogy maga a becslés ne kész választékokra, hanem csupán vastagsági osztályokra bontott szerfára, valamint vastag és vékony tűzfára vonatkozzék. Itt gondolok a Kollwentz-féle eljárásra, de kettőnél is több vastagsági méretcsoportra, amelynek eredménye egy favágatási előterv volna. Az iparifának végleges választékokra bontása ezután az országos szinten szükséges választékarány ismeretében történe minden további külső felvétel nélkül. Így volna megoldható, hogy a kitermelésre kerülő állomány adta lehetőségek és a népgazdasági igények erdőgazdasági szinten találkozza kiegyenlítődjének.

A végrehajtást ellenőrző és irányító munkákkal kapcsolatban az ügyrend igen nagyvonalú. Kitér a tervcsoportvezető feladatainál: „vizsgálja a tervteljesítés állását”,

a statisztikusénál: „adatokat szolgáltat a tervteljesítési elemzésekhez“. A fahasználati előadó munkakörében nem találunk ilyen irányú utasítást. A statisztikám kívül a bizonylati rendszer nem szolgáltat a tervteljesítés vizsgálatához szükséges adatokat. A statisztika adatai pedig már késve látnak napvilágot (tárgyhónapot követő két hét múlva), munkahelyekre és használati nemekre nézve nincs felbontva, még egyes erdészet globális adatait is csak hosszas utánjárással külön munkával lehet megkapni. Tehát sem időben, sem mélységben nem adja azokat az eszközöket, amelyekre pedig az erdőgazdasági szinten működő műszaki ellenőrző és irányító dolgozónak feltétlenül szüksége van. A „C“ lap mint nyilvántartás volna hivatva ezt a hiányt pótolni, de egymagában ez sem eszköz a cél elérésére, mert a szükséges adatokat csupán munkahelyekre (erdőrészetekre) szétszórva adja. Egy-egy erdészetnél 40—50 lapon találjuk a teljesítés adatait, az egész erdőgazdaság adatai pedig több száz lapon fekszenek. A bizonylati rendszer csupán ezen lapok vezetésére kötelezi az erdészetet, bizonyára azzal a céllal, hogy az üzentervi nyilvántartás számára alapul szolgáljanak. A „C“ lapok jelenlegi formája azonban még ezt a célt sem szolgálja ki hiánytalanul, hiszen a teljesítés fajajrészletezését nem adja. A fent említett elaprózódása miatt a gazdasági irányításnak sem felel meg ebben a formájában.

A termelés ellenőrzésének és irányításának hiányzó eszközét pótolni kellett s a gyakorlat igyekezett ezt a hiányosságot kiktűszöbölteni. Az egyes erdőgazdaságok maguk hoztak létre olyan nyilvántartási rendszert, amely adott körülményeiknek megfelelőnek látszott. Ilyen módszer pl. az, amely szerint a „C“ lapokat nemcsak az erdészetnél, hanem az erdőgazdaságnál is vezetik, vagy az erdészet havonta beterjeszti a „C“ lap adatait, valamint azoknak előre meghatározott formában kidolgozott összesítőjét és ennek helyességét az erdészet könyvelőjével igazoltatják. Láttam a teljesítési adatok összeírására szerkesztett nyomtatványokat, amelyeket vagy a tervcsoport, vagy a fahasználati csoport vezetett. Ezek némelyikében nemcsak a fahasználati, hanem más termelési ágazat is helyet kapott.

Mindezekről függetlenül alakult ki már 6 éve az esztergomi erdőgazdaságnál az alább ismertetett módszer, amely véleményem szerint alkalmas a fatermelés irányításának kézbentartására. Az eljárás a következő megfontolások alapján készült.

1. *Szükséges volt erdészetenként egyetlen lapon megállapítani, hogy az egyes használati módonként csoportosított erdőrészteltekben hogyan halad a termelés: negyedévi ütemezést betartják-e, az előírt erdőrészteltekben folyik-e a munka, hogyan tartják be az egyes erdőrészteltekben a favágási tervben előírt fatömeget, a használati módonként előírt fatömegteljesítés hogyan halad, van-e eltolódás az egyes használati módok között s az milyen mértékű?*

2. *Szükséges tudni az irányításhoz továbbá, hogy a negyedévekre előírt választékok kitermelése hogyan halad. Az értékesítési terv ti. a negyedévenként kitermelésre kerülő választékokra épül, amely tervezési mód ugyan hibás, mert az időjáráshoz és útviszonyokhoz kötött kiszállítási munkafolyamatot teljesen az értékesítés függvényévé teszi, de a jelenleg fennálló gyakorlat miatt számolnunk kell. A választékok kitermelésének adatait már elegendő erdészetenként rögzíteni. Az eltolódásokat az erdészet egyes munkahelyei között rendszerint megoldja, ha pedig erre nem képes, az eltolódás jelentkezik a nyilvántartási lapon s az intézkedést erdőgazdasági szinten — egyes erdészetek között — kell megtenni.*

3. *Fenti megfontolásokkal kialakított módszer erdészetenként mutatja a mennyiségi tervteljesítést. Ezenkívül szükséges az egész erdőgazdaságra nézve összesítve ismerni az adatokat, mert a tervvel szemben egyes erdészeteknél jelentkező eltolódások kiegyenlíthetőek, vagy halmozódhatnak s az intézkedéseket a kiegyenlítődé, illetve halmozódás után erdőgazdasági szinten csökkent, vagy megnövekedett eltolódás alapján kell végrehajtani. Ismertetett módszerünk tehát olyan szoros kapcsolatot teremt az erdészet és erdőgazdaság között, hogy a termelés lefolytatása tekintetében egy egységet képeznek.*

A három pont alatt ismertetett szempontok szerint eljárásunk a következő: az erdőgazdaság fahasználati csoportja a jóváhagyott favágatási terv alapján minden gazdasági év elején erdészetenként csoportosítva felfektetni a „C“ lapokat. Az előírt piros színnel tartalmazó „C“ lapok erdészetenként bekötve kerülnek kiadásra. Ezenkívül minden erdészet kap egy — az erdőgazdaság fahasználati csoportja által kiállított — „C“ lap összesítő űrlapot is. Az űrlap egyik oldalán az erdőrészteltenként és használati nemenként a globális fatömegelőírás (I. táblázat) — másik oldalán a negyedévekre előírt választékatatok (II. táblázat) található. Az I. és II. táblázatok egy példányban az erdőgazdaság számára is elkészülnek. Végül az erdőgazdaság számára két összesítő űrlap is készül (I/a. és II/a. táblázatok).

Községhatár.	Erdő-részl.	N. év.	Előírás	T e l j e s í t é s							
				okt.	nov.	dec.	jan.	.....	jul.	aug.	szept.
a	b	c	d	e	f	g	h	...	n	o	p
Pilismarót ...	20/a	I.	403	—	122	420	420	...	420	420	420
Pilismarót ...	24/a	I.	233	162	197	197	210	...	210	210	210
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
Dömös	35/a	III.	810	—	—	—	—	...	603	830	830
Véghaszn. összesen			2 916	162	400	660	980	...	2 520	2 801	2 883
Pilismarót ...	23/a	I.	139	—	—	—	—	...	154	154	154
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
Dömös	42/a	II.	1 364	298	399	647	1 238	...	1 382	1 386	1 386
Gyérítés összesen			10 448	989	2 037	3 430	5 039	...	9 014	10 264	10 527
Véghaszn. + gyérítés			13 364	1 151	2 437	4 090	6 019	...	11 534	13 074	13 410
Tisztítás			434	86	154	210	293	...	320	398	430
Földfeletti összesen			13 798	1 237	2 591	4 300	6 312	...	11 854	13 472	13 840
Gyökértuskó			150	11	13	27	30	...	87	129	132
Mindösszesen			13 948	1 248	2 604	4 327	6 342	...	11 941	13 601	13 972

A táblázat kitöltésének sorrendje: az „a—,d“ oszlopokat mind az erdőszet, mind a gazdaság példányában a favágatási terv alapján a gazdasági év elején az erdőgazdaság fahasználati csoportja kitölti. A gazdasági év első hónapja leteltével (okt.) a havi teljesítést tartalmazó „C“ lapokból az erdőszet fahasználati előadója beírja az adatokat az október („e“) oszlopba. Ezután a „C“ lapokkal együtt behozza az erdőgazdasághoz, ahol a fahasználati csoport a „C“ lapok vezetésének ellenőrzése mellett a saját I. táblázatába átvezeti az adatokat, November hó végén a havi teljesítési adatokat a „C“ lapok alapján a november („f“) oszlopba vezeti az erdőszet, de úgy, hogy hozzáadja az október („e“) oszlopban levő teljesítéshez és behozza az erdőgazdasághoz ellenőrzés és átvezetés végett. És így tovább folyik az eljárás minden hónapban. Miután az adatok a gazdasági év elejétől halmozottan kerülnek bevezetésre, a termelés állása mind az erdőgazdaságnál, mind az erdőszetnél egy rátekintéssel megállapítható és mindazokra a kérdésekre választ kapunk, amelyeket az I. pontban feltettünk.

A példának között táblázat hely szűke miatt csak kivonatos. Valamennyi erdőrészet és hónap beírása csak fölöslegesen foglalta volna a helyet. Adatokat csak kikerekítve egész m³-ben írjuk be. Az előírás („d“) oszlopába piros színnel vezetjük be a mennyiségi adatokat.

A „Véghasználat összesen“ és „Gyérítés összesen“ sorok után üresen hagyunk pár sort, hogy ha évközben rendkívüli termelés, vagy vágáscsere folytán elő nem írt erdőrészetekben kerül sor termelésre, azok bevezethetők legyenek. Megjegyzem végül, hogy — amint a példa is mutatja — a tisztítást erdőrészet szerinti részletezés elhagyásával, csak globális fatömegadattal vezetjük.

A II. táblázat kitöltésének sorrendje: az „a“, „e“, „i“, „m“ és „r“ oszlopokat mind az erdőszet, mind a gazdaság példányában a favágatási terv alapján a gazdasági év elején az erdőgazdaság fahasználati csoportja piros színnel kitölti. A táblázat havonkénti kitöltése halmozott adatokkal ugyanúgy történik, mint az I. táblázatnál. A „C“ lapokban erdőrészetenként vezetett havi választékteljesítést természetesen előzőleg össze kell adni. Az erdőgazdaság fahasználati csoportja havonként vezeti át az adatokat a saját példányába. Az I. (erdőrészetenkénti), a II. (választékonkénti) táblázatban jelentkező mindösszesen adatoknak minden hónapban egyezniük kell. A II. táblázat negyedévenként beírt halmozott előírásai és teljesítési adatai alkalmasak alapjait ké-

pezni azoknak az intézkedéseknek, amelyeket a 2. pont alatti megfontolások szerint a műszaki vezetőknek a termelés irányítása érdekében meg kell tenniük.

Az I. és II. táblázat egyetlen fél ív papíron egész gazdasági évre elfér. A Pilisi Erdőgazdaságnak 9 erdészete van, ezért csupán 9 darabot kell készíteni, amely kockás íven kézzel vonalozva is gyorsan elkészül. Az erdőgazdasági példányok egy negyedív nagyságú, kemény táblájú kockás füzetbe kerülnek beírásra, amely zsebben is elfér. A 9 erdészeti fenti táblázatai után írjuk be a kockás füzetbe az I/a. és II/a. csupán az erdőgazdaság számára készülő összesítő táblázatokat.

I/a táblázat

Erdőgazdaság használati módonkénti nyilvántartása 1957/58. gazd. év.

ERDÉSZET	Egész évi előírás	T e l j e s í t é s					
		okt.	nov.	dec.	.....	aug.	szept.

Az I/a. táblázat vezetése ugyanolyan elvek szerint történik, mint az I. táblázaté. Először a véghasználatot írjuk be erdészetenként, ezt összesítve a gyéritést és összesítést, majd a tisztítást szintén összesítve. Ezután a három használati nem összegét a földfeletti összesen sorba, végül a földalatti fatömeget és utolsó sorként a teljes fatömeget. Ez a táblázat az egyes erdészetek és az erdőgazdaság adatait tartalmazza használati nemenként. Adatait az egyes erdészetek I. táblázat összesen soraiból másoljuk ide.

II/a. táblázat

Erdőgazdaság választéknyilvántartása 1957/58. gazd. évben

Ez a táblázat teljesen azonos beosztású a II. táblázatéval. Adatai az egész erdőgazdaságra vonatkoznak. A termelés választékirányításának ez a táblázat az alapja, amely a 3. pont alatti szempontoknak megfelelően havonta mutatja a mennyiségi és választékeredményeket: az előírással szemben jelentkező ütemeltéréseket és választékeltelődásokat.

A fent leírt módszer havonta erdészetenként kb. egy negyedórát vesz igénybe. Az erdőgazdaság összesítőjének elkészítése kb. egy óra időbe telik. A „C” lap adatainak a könyveléssel történő egyeztetése is ez alatt az idő alatt történik. Az erdészeti bérfelosztó lapjának a használati nemenként feltüntetett mennyiségi adatai percek alatt összehasonlíthatók az I. táblázat adataival, a tömellelti készletváltozás lapjának a ki-termelés oszlopa pedig a II. táblázatéval. A könyvelőség csak a fahasználati csoport által ellenjegyzett bérfelosztó lapot és termelési feladást fogadja el az erdészettől.

Az ismertetett módszer nemcsak a fakitermelési ágazatra, hanem minden olyan termelési ágazatra alkalmazható, amelynek jól felépített és felbontott műszaki terve van. Így kerül alkalmazásra a Pilisi Erdőgazdaságnál a fagyártmánytermelés, valamint a közbirtokossági erdőekben előírt termelés terén. Kidolgozás és kísérletezés alatt áll a faanyagmozgatás kiszállítási munkafolyamatának hasonló módszer szerinti elemzése és irányítása. Ez utóbbinál azonban az eljárásnak a munkahelyekre felbontott műszaki tervet is helyettesítenie kell, ami a termeléstől, időjárástól függő és az értékesítés igényeit kiszolgáló volta miatt igen nehéz és nagy körültekintést igénylő feladat.

Említésre méltó végül az a körülmény, hogy az I. táblázatot az erdőgazdaság erdőrendezési felügyelője is igénybe veszi az üzemterv nyilvántartási adatainak bevezetésénél. Az I. táblázat olyan összefüggést ad az erdőrésztelenként vezetett „C” lapok és a termelvény könyvelés között, amely alapon az erdőrendezési felügyelő erdészeti szinten összehasonlítást tehet a könyvelési és a „C” lap összesítő adatai között s ha ez az összehasonlítás megnyugtató, akkor az egyes lezárt „C” lapok adatai már felhasználhatók az üzemterv nyilvántartási adatainak bevezetésére.

